

N:o 2.

Ank. till Riksd. kansli den 19 febr. 1904, kl. 1 e. m.

Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående afveckling af allmänna hypoteksbanken.

I en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 34) har herr *A. T. Carlheim-Gyllensköld* föreslagit:

att Riksdagen måtte besluta att i underdånig skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t dels, utan anlitan- de af kommitté,

1) utreda om och på hvad villkor svenska penningutlånande verk, inrättningar, fonder och kassor, hvilka icke äro att hänföra till bankbolag, äro villiga att under loppet af 3 à 4 år antingen med $\frac{1}{4}$ af de belopp, de vanligen per år utlåna, eller mot visst fast belopp inlösa hypotekslånens kapitalåterstoder, äfvensom

2) inhämta upplysning och utredning från allmänna hypoteksbanken, om den kan bestrida sina räntelikvider på sina obligationer och utlottning af desamma med sina från hypoteksföreningarna inlösta kapitalfordringar,

samt om statsverket efter en dylik afveckling af allmänna hypoteksbanken kan återfå de 30,000,000 (30 miljoner) kronor, som utgöra allmänna hypoteksbankens statsgaranti,

dels ock vidtaga de åtgärder, hvartill en dylik utredning kan föranleda.

Motionären framhåller, att det för att »vidmakthålla och om möjligt upphjälpa svenska jordbruket och dettas allt mer aftagande rentabilitet fordras två ting — penningar och armar». Det senare momentet — arbetskraften — beröres ej af motionen, utan endast den finansiella sidan. Motionären afser icke, att staten eller enskilda skola direkt ingripa till lättande af jordbrukarens finansiella börda, utan endast att åtgärder skola vidtagas för en undersökning, om möjlighet förefinnes att afveckla de penninganstalter — allmänna hypoteksbanken och de af den samma beroende hypoteksföreningarna —, hvilka hittills i största utsträckning ombesörjt jordbrukskrediten, men hvilka enligt hans mening numera äro föräldrade. Härigenom skulle erhållas lättnader för jordbruksnäringsen, äfvensom åstadkommas ett inhemskt fondsystem i stället för det nuvarande utländska, hvarigenom räntan stannade inom landet och bidroge att öka den inhemska produktionen. Desslikes skulle statsverket återfå de 30,000,000 kronor, som utgöra allmänna hypoteksbankens statsgaranti.

De största fördelarna af en sådan afveckling tänker sig motionären bestå däri, att jordbrukaren, om tillfälle gäfves honom att på andra händer placera sina hos hypoteksföreningarna inestående lån, skulle, då säkerheten för dessa lån alltid utgöres af första inteckningen i hans fastighet, kunna betinga sig lägre ränta, än den han nu måste betala — åtminstone lägre än 5 procent — och att han dessutom skulle kunna få amorteringen å lånen ökad, hvarigenom dessas långa löptid kunde förminskas, så att det vore möjligt för ägaren af en fastighet att under sin lifstid slutbetala lånet, hvaremot, såsom det nu är ställt, »låntagarne aldrig på mindre än 2, ofta 3 generationer kunna bli fria från sina hypoteksskulder, hvilka i praxis och i regel bli eviga genom förnyelser», men dessutom vore »obekväma, då de till kortaste löptid hafva nära 41 år».

Hypoteksverkets grunder hade varit användbara för midten af 1800-talet, och under vid pass första hälften af sin verksamhet kunde de, anför motionären, göra jordbruket tjänster. Det var på den tid, då »detta bedrefs extensivt och under perioden med höga spannmålspriser, och landtmannens hufvudsakliga verksamhet bestod uti nyodlingar efter laga skiften samt under grundläggande arbeten, men förhållandena äro sedan ett 30-tal år förändrade genom öfvergången till intensivt jordbruk, med förbättrad ladugårdsskötsel, användning af maskiner och arbetskraftens

förminskning och fördyrande. För dessa orsaker äro hypotekslånen för dyra, för obekväma och för långa, ty ju mer jordbruket närmar sig fabriksdrift — vare sig genom förädling af sina produkter, odling af handelsväxter, ökad begagnande af maskiner m. m., desto mera kommer det att känna olägenheterna af denna föråldrade kreditanstalts tryck. Visserligen kunna hypotekslånen icke vara så korta lån som dem industrien och handeln betjäna sig af, då jordbruket är en långsam affär, men deras löptid bör dock kunna inskränkas till 24 à 25 år, eller en ägares vanliga besittningstid.»

Därjämte anmärker motionären på hypotekslånens amorteringsformel och kvittonas uppställning, som han finner oegentliga, otydliga och svåra att till sin riktighet kontrollera.

För att i praktiken kunna genomföra en sådan konvertering önskar motionären en undersökning och utredning:

»1:o) om våra penningutlånande verk äro villiga att placera $\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{4}$ af sina vanliga utlåningsbelopp under 3 à 4 år i hypoteksreversernas låneåterstod, samt hvilka villkor de i öfrigt fordra; om räntefot, amorteringsprocent, amorteringstid, och om till äfventyrs förvaltningsbidrag äskas, och

2:o) huru en sådan inlösning af alla återstående hypotekslånen ställer sig för rikshypoteksbanken och hypoteksföreningarna.»

En sådan utredning borde ske ej genom någon kommitté, utan af Kungl. Maj:t genom finansministern. Motionären uppräknar ett antal penningverk, hvilka efter hans mening kunde vara villiga att under tre à fyra år teckna sig för visst fast belopp, eller med $\frac{1}{4}$ af den summa, som hvarje verk årligen ungefärligen utlånar, till att utlösa hypotekslånens återstod från hypoteksföreningarna.

Motionärens förslag går ut på ingenting mindre än en fullständig afveckling af hypoteksföreningarna och allmänna hypoteksbanken. Enligt hypoteksbankens senast offentliggjorda årsberättelse, för år 1902, balanserade bankens aktiva och passiva vid slutet af samma år med nära 366,000,000 kronor. Motionen afser således en finansiell åtgärd af den mest omfattande och genomgripande betydelse.

Motionären anmärker mot de af hypoteksbanken förmedlade

hypotekslånen, att löptiden är allt för lång. Enligt motionärens åsikt böra dylika lån hafva en löptid af 24 à 25 år.

Utskottet vill i anledning däraf påminna, att hypoteksbanken allt sedan år 1890 tillhandahållit lån med 6 procent annuitet, hvaraf 4 procent ränta, hvilka lån slutamorteras på omkring 27 år, således lån med en löptid nära öfverensstämmande med den af motionären såsom lämplig betecknade. Denna lånetyp har emellertid kommit till användning endast i mycket ringa utsträckning. Oaktadt lån af denna typ ända sedan 1890 kunnat hos banken erhållas, uppgick ursprungliga beloppet af vid slutet af år 1902 utestående dylika lån till blott 4,902,900 kronor. Under år 1903 erhöilo, enligt hvad utskottet inhämtat, hypoteksföreningarna från hypoteksbanken till nya 4 procent lån omkring 7,500,000 kronor, hvaraf ej fullt 500,000 kr. användes till lån med 2 procent amortering samt återstoden till lån med $\frac{1}{2}$ procent amortering. Erfarenheten har således visat, att lån med 2 procent amortering äro af jordbrukaren vida mindre omtyckta än dylika med lägre amortering och längre löptid. Motsvarande erfarenhet har man gjort i utlandet.

Hvad åter räntan angår, gäller fortfarande för äldre, före 16 maj 1890, utgifna lån 5 eller $4\frac{3}{4}$ procent, men så snart den på dessa lån hvilande kapitalrabatten blifvit slutamorterad (under år 1908 för 5 procentlånen), nedgår af sig själf räntan för samtliga dessa lån till 4 procent. Allt sedan nämnda dag har emellertid hypoteksbanken tillhandahållit lån med 4 procent ränta. Visserligen har banken tidtals af förhållandena på den allmänna penningmarknaden nödgats att vid utlämnandet af dylika lån taga en kapitalrabatt af 1 till 4 procent, hvarigenom effektiva lån-räntan stigit en bråkdel öfver 4 procent. Härtill kommer förvaltningsbidraget, växlande hos de olika föreningarna mellan $\frac{1}{20}$ och $\frac{3}{10}$ procent, hvilket sistnämnda bidrag dock utgår blott under någon del af lånens löptid. För närvarande lämnar hypoteksbanken lån till 4 procent ränta utan någon kapitalrabatt. Såsom bekant är räntan å in-teckningslån hos allmänna kassor för närvarande lägst $4\frac{1}{2}$ procent, hvadan lånen från hypoteksbanken ställa sig afsevärdt billigare. Då ju anledning ej finnes att antaga, att kassorna skola befinnas villiga att öfvertaga de hos hypoteksbanken belånade in-teckningarna till en ränta lägre än den kassorna genom utlåning på annat håll kunna betinga sig, skulle motionärens förslag efter all sannolikhet leda därhän, att jordbruket finge betala en ränta väsentligt högre än den, till hvilken lån kunna hos hypoteksbanken erhållas. Det ligger i sakens natur, att, då allmänna

hypoteksbankens upplåningsränta till följd af den banken lämnade statsgarantien af 30,000,000 kronor äfvensom hypoteksföreningsdelägarnes ömsesidiga ansvarighet ställer sig lägre än kassornas, dessa för att kunna utlämna lån mot samma ränta som hypoteksbanken säkerligen måste kräfvat motsvarande garantiförmåner.

Angående villkoren för uppsägning bör framhållas, att samtliga efter den 16 maj 1890 från hypoteksbanken nyutlämnade lån äro från *låntagarnes* sida uppsägbara, sedan tio år förflutit från lånets utgifningsdag, under det att långifvaren icke äger någon uppsägningsrätt. Låntagaren är således under lånets hela löptid tryggad mot uppsägning och ränteförhöjning från bankens sida, men har efter 10 års förlopp själf rätt att uppsäga lånet. Hos allmänna kassor äro inteckningslånen, såsom bekant, i regel ställda på ömsesidig uppsägning — vanligen sex månaders — hvilket särskildt under de senare åren för låntagarne medfört stora obehag i form af uppsägningar från kassornas sida med ty åtföljande ränteförhöjningar. Gifvetvis måste sådana inhemska kassors rörelse på detta område underkastas alldeles särskilda bestämmelser för penningarnas anskaffande för att utlåningen må erhålla den för jordbruket behöfliga stabiliteten.

Förutsättningen för, att de enskilda kassorna skulle lämna jordbrukslån på lika förmånliga villkor som hypoteksföreningarna, synes sålunda vara, att kassornas lånerörelse i denna del regleras och garanteras på ett sätt, hvarigenom den af motionären påyrkade förändringen i själfva verket blefve öfverflödig.

Motionären framhåller såsom en annan fördel af sitt förslag, att jordbrukets genom hypoteksbankens förmedling åstadkomna skuldsättning till utlandet skulle förvandlas till inhemsk skuld. Att en öfverflyttning af svenska värdepapper från utlandet till den svenska penningmarknaden låter sig under för en dylik operation gynnsamma förhållanden verkställa, är visst. Under senare delen af 1880-talet och större delen af 1890-talet inträffade, såsom bekant, en stark återströmning af svenska värdepapper från utlandet. Efter denna återströmning följde emellertid en ännu ej avslutad export af dylika. Dessa växlande perioder af utförsel och återinförsel regleras så att säga automatiskt af den allmänna ekonomiska ställningen. En på konstlad väg åvägabragt import af värdepapper leder däremot ovillkorligen till mer eller mindre allvarsamma finansiella rubbningar.

Då motionärens önskningsmål, att jordbruket måtte beredas till-

fälle att erhålla hypotekslån med kortare löptid än den här i landet brukliga, allt sedan år 1890 varit uppfyllt, utan att jordbruket i någon större utsträckning begagnat detta tillfälle; då hypotekslånen i motsats till enskilda kassors lån äro från långifvarens sida ouppsägbara, en omständighet af ofantligt värde för jordbrukaren särskildt i svåra penningtider; då vidare motionärens förslag efter all sannolikhet skulle leda till högre ränta å jordbrukslånen än den ränta, till hvilken lån kunna hos hypoteksbanken erhållas; då slutligen en förvandling af utländsk skuld till inhemsk icke låter sig genomföra på konstlad väg, utan att vålla betänkliga finansiella rubbningar, får utskottet hemställa,

att herr Carlheim-Gyllenskölds ifrågavarande motion icke må till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 18 februari 1904.

På utskottets vägnar:

HENRIK HEDLUND.